

Er zijn in 2006 in de tweede fase drie centrale examens geschiedenis afgenomen:

het vwo-examen, het reguliere havo-examen en het havo-examen nieuwe stijl

(het pilotexamen). Drie stromen: twee grote rivieren en een beekje.

Het nieuwe stijl-examen vormde het sluitstuk van de eerste twee jaar van het pilotproject

van de acht scholen die het CHMV-programma in praktijk brengen. In dit artikel zal niet

nader ingegaan worden op dit pilot-examen. In de tabellen met toetstechnische gegevens

krijgt het een plaats; een uitgebreide analyse van de resultaten is te vinden in het rapport

van de projectleiding van de pilot dat wordt uitgegeven door het Instituut voor

Geschiedenisdidactiek en op de website www.ivgd.nl te vinden is.

STEFAN BOOM

Driestromenland

CE 2006 havo/vwo en havo nieuw: Vietnam, Van Kind tot Burger en de oriëntatiekennis

De pers

De geschiedenisexamens van dit jaar zijn zonder al te grote ophef verlopen. Het lijkt of de examens in een wat rustiger vaarwater zijn gekomen. Werd vorig jaar op de voorpagina van de *NRC* nog naar aanleiding van het examenonderwerp 'Met de loep op Lancashire' door de redactie een lans gebroken voor het opstellen van een vaderlandse canon, nu stond de bespreking (door een vwo-kandidaat) 'gewoon' op de examenpagina. Nelleke Noordervliet, die vorig jaar in de *NRC* kritisch had gereageerd op het examen, leek er nu in *De Volkskrant* veel meer tevreden over. Jammer genoeg was er wel een draaikolkje: een erratum in het vwo-examen,

waar uit het antwoordmodel bleek dat volgens de examenmakers Korea en China in Zuidoost-Azië liggen. Omdat de kandidaten hierdoor in verwarring zouden kunnen zijn gebracht, dienden de correctoren bij deze vraag (een onderdeel van de stelopdracht) de punten op voorhand aan alle kandidaten toe te kennen.

De scholierensite van het LAKS

In het forum op de site van het Laks zijn veel klachten van examenkandidaten vastgelegd. Het beperkte aantal kandidaten dat zich daarbij laat horen en het beperkte aantal topics van de klachten valt daarbij op. Eén kandidaat begint, snijdt een onderwerp aan, en andere scholieren reageren daar weer op, waarop de eerste weer antwoordt etcetera. Toch is een aantal van hun klachten het vermelden waard. Veel opmerkingen werden gemaakt over woorden en begrippen die niet in

'het katern' stonden. Examenmakers maken het examen echter niet op grond van een katern, maar vanuit de stofomschrijving. Als een onderwerp voor het eerste jaar geëxamineerd wordt, is het examen al in de afrondingsfase als de katernen uitkomen.

Een veelgehoorde opmerking was, dat de leerlingen positief uit de examenzaal kwamen, dachten het redelijk tot goed gemaakt te hebben, maar bij het bekijken van de antwoorden dat gevoel volkomen kwijt raakten.

Veel leerlingen zien niet dat veel antwoorden 'een voorbeeld van een juist antwoord' zijn. Varianten kunnen door hun docent worden beloond met punten, binnen de marges van hun professionele oordeel. Het is zinvol als docenten hun leerlingen voor dit effect waarschuwen: uiteindelijk blijken zij meer punten te krijgen dan waar ze in eerste instantie op denken te kunnen rekenen.

STEFAN BOOM IS VERBONDEN AAN DE AFDELING EXAMENS VAN HET CITO.

De docenten

Op de VGN-site was hetzelfde effect zichtbaar op als op de site van hun leerlingen. Een klein aantal docenten raakte uitgebreid in debat met elkaar. Sommige collega's bespraken het hele examen, met veelal zeer kritische opmerkingen bij vragen en antwoorden, andere beperkten zich tot één topic. Er werd veel op elkaar gereageerd en in sommige gevallen ontstond er een lange reeks vertakte reacties.

Vooraf in het havo-forum werd indringend gediscussieerd over mogelijke antwoordvarianten die recht deden aan de vraag die gesteld was.

Voor beginnende docenten lijkt dat een goede steun die meer ervaren collegae hen kunnen bieden.

De centrale bijeenkomst van regiovoorzitters in Utrecht geeft ieder jaar aanwijzingen voor de interpretatie van het correctievoorschrift. Daarbij wordt ook een oordeel over het examen als geheel gegeven. Over het havo-examen werd gezegd dat het 'goed te doen, goed na te kijken' was, met 'meer kennisvragen dan vorig jaar. De vragen zijn duidelijk stapsgewijs opgebouwd'.

Ook was er kritiek:

'Het antwoordmodel haalt sommige antwoorden kunstmatig uit elkaar in twee elementen, terwijl dat dan niet duidelijk blijkt uit de vraag.

Gevolg: havisten antwoorden niet zoals het antwoordmodel veronderstelt.

Voorbeeld: vraag 1 en 12.'

'Het aandeel 'tekstverklaring' is aan de ruime kant. In Van Kind tot Burger kwamen enkele belangrijke aspecten niet aan de orde, zoals de grondwet van 1848.'

In de leerling-commentaren was door havisten al gewezen op de onduidelijkheid bij het uitsplitsen van een aantal antwoorden. De vragenmakers hebben dit gedaan om aan te geven dat een uitleg waarvoor twee punten gegeven wordt, twee elementen in het antwoord moet hebben. Bij de genoemde vragen was dat inderdaad minder duidelijk uit de vraagstelling af te leiden.

Bij een uitlegvraag verwachten de vragenmakers een meer productief antwoord van de kandidaten, een noem-vraag is meer reproductief. Daarom is

jaar	p'-waarde havo	pilot	p'-waarde vwo
2006	63,3	56,2	64,3
2005	59,6		63,3
2004	62,9		66,6
2003	54,6		59,4
2002	52,8		60,8
gemiddeld	58,6		62,8

Tabel 1: de moeilijkheidsgraad van het examen. Een p'-waarde tussen 40 en 70 betekent dat de toets een goede moeilijkheidsgraad heeft, onder de 40 dat de toets (te) moeilijk is, boven de 70 (te) makkelijk. (Bron: Cito, Arnhem)

	vwo	havo	pilot
Totaal aantal kandidaten	17.712	31.814	659
Steekproefgrootte	2.318	2.257	526
Aantal vragen	25	26	30
P'-waarde totale steekproef	0,64	0,63	0,56
P'-waarde, alleen jongens	0,64	0,62	0,57
P'-waarde, alleen meisjes	0,65	0,64	0,56
Maximumscore	86	77	78
Gemiddelde score	55,3	48,8	43,9
Normeringsterm	0,3	0,2	0,9
Gemiddeld cijfer	6,1	5,9	6,0
Percentage onvoldoendes (<5,5)	26	28	29
Standaardafwijking	9,5	8,8	8,5
Betrouwbaarheid (asympt. GLB)	0,75	0,75	0,82
Standaardmeetfout	4,7	4,4	4,4

Tabel 2: totaaloverzicht 2006. (Bron: Cito Arnhem)

het handig de leerlingen erop te wijzen dat bij een 'Leg uit...' vraag van hen verwacht wordt dat zij een uitgebreider antwoord geven dan bij een vraag als 'Noem (of geef) een reden ...'. Een leg uit-vraag krijgt in het algemeen twee, een noem-vraag slechts één scorepunt.

Het commentaar op het vwo-examen van de centrale bespreking was wat gedetailleerder in de algemene opmerkingen. En kritischer.

'Het vwo-examen was zeker niet te moeilijk, toch vallen de scores tegen'. De lengte was 'goed', de spreiding was 'bij Vietnam in orde; bij Nederland te veel vragen over de Verlichting. Veel onderwerpen zijn hier blijven liggen, met name de staatsrechtelijke kant (Thorbecke, 1848) en de godsdienstige kant (geen Kuyper en maar één vraag over de schoolstrijd, waarbij deze niet uitgelegd hoefde te worden)'. De bronnen waren 'niet te lang, niet

moeilijk; prent van Hahn wel overbekend. Bron 1 niet gedateerd!

Onderschriften bij de prenten maakt het te makkelijk. Niet nodig.'

De vraagstelling 'lijkt iets te verbeteren; iets bondiger formuleringen. Wel betere eindredactie nodig in verband met inconsequent woordgebruik (zie vraag 9 en 10: bron en foto; moeilijk te overwinnen en onoverwinnelijk). Ook foutief woordgebruik (vraag 6 'manier', terwijl het om de inhoud gaat)'. Het meest kritisch waren de opmerkingen over het correctievoorschrift:

'Sterk voor verbetering vatbaar. De antwoordvoorbeelden wijken ook qua benadering nogal eens af van wat leerlingen opschrijven. De gedachtegang van de vragenmaker is niet die van de leerling (bijvoorbeeld bij vraag 3). Dit maakt het examen op sommige punten moeilijk corrigeerbaar (zie ook: betoog). Mogelijk ligt hier een oorzaak voor de toch vrij matige scores.'

- De volgende gebeurtenissen staan in willekeurige volgorde:
- 1 Het Amerikaanse Congres neemt de Tonkin-resolutie aan.
 - 2 Johnson volgt Kennedy op als president.
 - 3 Boeddhistische monniken in Vietnam steken zichzelf in brand.
 - 4 Operatie Rolling Thunder gaat van start.
 - 5 De Verenigde Naties worden opgericht.
 - 6 Het Tet-offensief gaat van start.
 - 7 President Diem wordt afgezet.
- 2p 3 ☐ Zet de gebeurtenissen in de juiste tijdvolgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

3 havo/ 4 vwo

- Gebruik bron 5.
- Het Zeeuwsch Genootschap is een echte vertegenwoordiger van de Nederlandse Verlichting.
- 2p 16 ☐ Toon dit aan.

vwo

bron 5

In 1778 schrijft het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen een prijsvraag uit over de vraag: "Welke verbeteringen hebben de openbare scholen, ter meerdere beschaving van onze natie, nodig?" H.J. Krom, predikant in Middelburg, krijgt de hoofdprijs. In zijn bijdrage bespreekt hij uitgebreid de toestand van het bestaande onderwijs

- 1 De inrichting van ons schoolwezen is overal niet zodanig als men in een eeuw, waarin de
- 2 gelegenheid tot het bekomen en vermeerderen van kundigheden zich zo overvloedig
- 3 voordoet, wel zoude wensen (...) Het kan niet ontkend worden dat vele schoolmeesters,
- 4 vooral op het platteland, niet zeer geschikt zijn voor hun functie, waartoe meer vereist
- 5 wordt dan men zich doorgaans verbeeldt. Velen die er nimmer toe werden opgeleid, zijn
- 6 meer geschikt om achter de ploeg te gaan en de harde kluiten der aarde te breken dan om de
- 7 harten van de jeugd te vormen en van de nodige kundigheid te voorzien (...) De boeken die
- 8 in gebruik zijn, behelzen een gedeelte van de Heilige Schrift (de bijbel). Door het algemeen
- 9 gerammel en geraas heeft de meester nog werk genoeg zijn kleine scholier te verstaan en
- 10 naar behoren zijn fouten aan te wijzen en te verbeteren (...) De kinderen zijn steeds
- 11 benauwd voor de grillige gestrengheid van zulke meesters; ze zijn bijna zo bang voor 't
- 12 schoolgaan als voor de dood (...) De bullepezen (een soort zweep), leren riemen, rottingen,
- 13 stevige stok, de plak zelfs, te hard aangezet, kunnen treffende gevolgen nalaten. Een
- 14 onvoorziene slag tegen het hoofd kan snel de dood aanbrengen.

- Gebruik bron 10.
- Stel: de socialisten overwegen de prent van Hahn als een propagandaprent te gebruiken.
- 2p 23 ☐ Geef één argument waarom ze de prent *wel* en één argument waarom ze de prent *niet* kunnen gebruiken.

vwo

bron 10

In het socialistische blad De Notenkraaker van 2 april 1905 verschijnt onderstaande prent over de schoolstrijd van Albert Hahn

Titel: Vrijheid van geweten

Onderschrift

"Nou moedertje, je weet het wel goed, nietwaar? Stuur je ze naar de zondige 'openbare', dan is de hel onvermijdelijk het einde. Zend je ze echter naar onze broederschool, dan erf je de hemel en ... nou ja ... en elke week een kop bruine bonen met twee roggebroden."

Toelichting

Een broederschool is een rooms-katholieke school, de persoon links op de prent is gekleed als een pastoor (rooms-katholieke geestelijke).

De resultaten

Waren die scores wel zo matig? De gegevens uit de toets- en itemanalyse doen anders vermoeden (zie tabel 1).

Als we de moeilijkheidsgraad nader bekijken, dan zien we dat in het havo examen de volgorde-vraag (3) net als vorig jaar te moeilijk bleek (p-waarde 26), ondanks de versoepeling van het correctievoorschrift. De vwo-leerlingen hebben hier minder moeite mee, vraag 4 is 'gewoon' gemaakt (met een p'-waarde van 58).

Er zaten in het vwo-examen drie (te) moeilijke vragen. Vraag 23 was de moeilijkste vraag voor de vwo-ers (p=27), vraag 7 (p=32) en vraag 16 (p=33) waren moeilijk.

De makkelijkste vragen uit het examen waren voor de havisten vraag 8 en 25 met een p'-waarde van respectievelijk 82 en 89. In het vwo-examen zaten meer te makkelijke vragen: 10, 15 en 20 met p'-waarden van 83, 83 en 85.

Kijken we naar de moeilijkheidsgraad per onderwerp dan is het Vietnamdeel bij havo gemakkelijker dan het Volksopvoedingdeel (Vietnam: p'-waarde 64,5 Volksopvoeding: p'-waarde 62,2).

Bij het vwo-examen is het beeld hetzelfde, Vietnam is makkelijker uitgevallen dan Volksopvoeding (Vietnam: p'-waarde 65,23 en Volksopvoeding: p'-waarde 63,4).

Dit sluit aan bij het beeld dat de examenmakers al hadden. Het Volksopvoeding onderwerp was taaier, moeilijker toegankelijk en minder aansprekend voor leerlingen dan het spannende Vietnam. Daar kon gebruik worden gemaakt van zijpaden als de grote stroom Vietnamfilms, muziek uit de Vietnamtijd en internetsites van allerlei aard over Vietnam en de gevolgen voor de Verenigde Staten. Gelukkig kon in de havo-stelopdracht hierop worden ingehaakt.

Staatsinrichting

In de commentaren van zowel de havo- als de vwo-docenten komt het gebrek aan aandacht voor onderdelen van het thema 'Van kind tot Burger, Volksopvoeding in Nederland' die de staatsinrichting betreffen naar voren.

Deze onderdelen zouden volgens de stofomschrijving bevestigd moeten worden in combinatie met het hoofdthema: de volksovervoeding in het onderwijs. En dat is niet eenvoudig.

Maar dit examen was het eerste van de vier openbare (en een geheim derde tijdvak) wat gemaakt wordt op grond van deze stofomschrijving. Wellicht lukt het incorporeren van staatsinrichtingselementen beter in de examens die nu in productie zijn. De nadruk van het thema ligt echter nu eenmaal bij de Volksopvoeding, en dus het onderwijs.

De stelopdracht

De vwo-docenten waren weinig te spreken over de stelopdracht (of, zoals zij het noemden: het betoog). De havo-docenten vonden de stelopdracht in hun examen leuk, aansprekend voor leerlingen en aansluitend bij wat zij in hun lessen hadden gedaan.

Stelopdrachten zijn ingewikkelde opdrachten voor de examenmakers. De term 'stelopdracht' is gekozen om het beeld van een 'opstel' waarbij een leerling op een creatieve wijze een verhaal schrijft, te vermijden. Het is geen betoog. Bij een betoog zouden de argumenten die genoemd worden, moeten kunnen worden gewogen en beoordeeld binnen het geheel van de bewijsvoering van het betoog. En dat is een zeer lastig probleem voor de constructie van een opgave voor een centrale geschiedenis-toets. Veel stelopdrachten voor vwo met een betoogachtige opzet blijven dan ook beperkt tot een verzameling losse vragen die in een vaak gekunstelde slotvraag eindigen.

De beoordeling van de stelopdrachten is al langer een aandachtspunt. Er blijken vooral bij deze opdrachten grote verschillen te bestaan tussen correctoren. Om die verschillen te verkleinen moeten de deelvragen en antwoorden van de stelopdracht meer 'dichtgetimmerd' worden, waardoor een voor ons essentieel element van een stelopdracht, de grotere vrijheid en armslag die hij een leerling biedt, weer teniet wordt gedaan.

In de afgelopen jaren zijn verschillende vormen van stelopdrachten uitgetoetst: met bronnen, zonder bronnen, een gefingeerde brief schrijven, presen-

Gebruik bron 3.

Op grond van deze bron komt een historicus tot de conclusie dat Nixon op dat moment nog gelooft in de dominotheorie.

2p 8 □ Geef een argument voor deze conclusie.

havo

bron 3

President Nixon maakt tijdens de verkiezingscampagne voor de Amerikaanse Senaat in de herfst van 1970 een rondreis door de Verenigde Staten om de Republikeinse kandidaten te steunen. In zijn memoires beschrijft hij hoe zijn bezoek wordt aangegrepen door jongeren om tegen de oorlog in Vietnam te protesteren

- 1 Bijna overal waar ik kwam tijdens de campagne waren groepen demonstranten. Toen ik in
- 2 New Jersey een zaal binnenging, strekte een jonge man zich naar mij uit en terwijl hij mijn
- 3 hand schudde, schreeuwde hij een paar obscene scheldwoorden naar me. Ik gaf de
- 4 veiligheidsagenten een teken dat ze niet hoefden in te grijpen en bleef hem aankijken terwijl
- 5 hij gilte: "Elke dag dat u deze oorlog voert, maakt u zich schuldig aan moord!" Ik zei tegen
- 6 hem, heel zacht, zodat hij een beetje voorover moest leunen om me te verstaan: "Ben je in
- 7 Vietnam geweest?" Hij leek verbaasd en aarzelde even voordat hij antwoordde: "Nee". Ik
- 8 keek hem opnieuw even aan voordat ik sprak: "Onze mannen vechten daar, zodat jij daar of
- 9 op een andere plek gedurende de rest van je leven niet hoeft te vechten." Nadat ik dit
- 10 gezegd had, verslapte zijn grip op mijn arm en ik liep rechtstreeks de zaal in.

Gebruik bron 9.

In deze bron geeft Van Houten zijn opvattingen over de maatschappelijke positie van de vrouw.

4p 20 □ Toon aan dat Van Houten hier tegen het liberale burgerschapsideaal ingaat en leg uit waardoor dit burgerschapsideaal voor de arbeidersklasse in de negentiende eeuw niet bereikbaar is.

vwo

bron 9

In 1877 publiceerde Samuel van Houten een artikel over de maatschappelijke positie van de vrouw

- 1 De opvatting dat alleen de ongehuwde vrouw voor haar levensonderhoud arbeid zoeken
- 2 moet, is naar mijn mening onjuist en moet ernstig bestreden worden. Een meisje behoort
- 3 een werkkring en zijn voordelen te zoeken op gelijke wijze als de mannen, als levenstaak,
- 4 om een nuttig lid der maatschappij te zijn; en het huwelijk moet hieraan (...) in hoofdzaak
- 5 niets veranderen.

taties opstellen, tentoonstellingen maken. Dat leidde tot leuke en aardige vondsten, maar welke meerwaarde hadden die? Het commentaar bleef, de klachten over de moeizame correctie konden wij niet oplossen.

De vernieuwing van het correctievoorschrift waarbij naast een uitgeschreven voorbeeld ook de elementen waaruit de stelopdracht moest bestaan werden gegeven, heeft niet tot een grote verbetering geleid. Althans, daar hebben de examenmakers weinig over vernomen.

De examens van 2007

Het thema 'Van kind tot burger' was aan de beurt om een stelopdracht te krijgen. Daarvoor bleek deze stofomschrijving echter niet erg geschikt. Lange lijnen bleken moeilijk te trekken, en leverden niet genoeg stof op voor een zinvolle stelopdracht.

Op grond van deze overwegingen heeft de cevo-vaksectie besloten dat er volgend jaar geen stelopdracht in de gebruikelijke zin in de havo- en vwo-examens opgenomen zal worden. In plaats daarvan zal aan de hand van een relevant thema per onderwerp in een aantal opeenvolgende vragen een doorsnede uit de stofomschrijving aan de

orde worden gesteld. Daarbij zal speciale aandacht besteed worden aan de toetsing van de vakspecifieke vaardigheden uit domein A. Er zal geen aanwijzing voor de kandidaten meer komen in de trant van 'Let op! Vraag 12 is een stelopdracht. Reserveer daarvoor voldoende tijd'. In de Kleiokrant op bladzijde 50 leest u meer hierover.

Ook een vernieuwing die volgend jaar zichtbaar zal zijn, is een volledige verandering van de lay-out. Dit gebeurt bij alle examens, waardoor de havo- en vwo-examens uiterlijk meer gaan lijken op de vmbo-(theorie)examens. Arial (11 punt) wordt het nieuwe lettertype. Deze schreefloze letter is transparanter en prettiger te lezen dan de Times Roman. Dat geldt voor de leerlingen, maar ook voor de (ouder wordende) docent ...

Over de manier waarop in het examen nieuwe stijl het programma van de CHMV wordt getoetst, zal in de komende maanden van gedachten worden gewisseld met alle belanghebbenden. Dat kan nu vanuit een concreet resultaat: er liggen twee examens, een eerste en een tweede tijdvak, die in de praktijk getoetst zijn. ■